

Anna JURCZAK
ORCID: 0000-0002-8291-293X
*Uniwersytet Jagielloński
w Krakowie*

Dualność procesu nauczania w czasie epidemii koronawirusa

Abstract: Duality of School Learning System in of CoronaVirus Epidemic

Distance learning as the only way of knowledge transfer between teacher and student is a system that first took place in a traditional school since March 25, 2020. It was characterized by a lack of preparation of appropriate procedures, clear requirements in relation to the educational process for both teachers and students. Changes in the law, which should enable efficient education have been put in a too holistic way with more exceptions to the rules. The article describes basic information about distance education. The collision of the students' expectations with the realities that they have experienced. Despite the fact that young people are fluent in servicing new media, they lack basic competences for independent, remote learning. No one has ever taught them how to learn in a standard way, let alone using technological innovations. The article also describes own research on the age group of students in classes I–III, IV–VI, VIII–VIII and three high school classes, which illustrate the picture of young people about remote education before and during the implementation. The results show that the lack of providing students basic competences for remote work may result in a decrease in the functioning of the education system.

Keywords: e-learning, distance learning, evolution of learning methodology

Słowa kluczowe: e-learning, nauczania zdalne, ewolucja metodologii nauczania

Wstęp

Wobec licznych transformacji systemu szkolnego zarówno w Polsce, jak i w innych krajach, należy zastanowić się, czy zmiana okresu trwania określonych stopni szkolnych albo likwidacja gimnazjum na rzecz powrotu ośmiu klas szkoły podstawowej nie stanowią pozorów reformowania systemu, które ma stworzyć iluzję dążenia do upodobnienia systemu polskiego szkolnictwa do systemów w krajach zachodnich.

Poza zmianą ogólnego systemu szkolnego coraz częściej można zaobserwować włączanie do szkół nowych technologii. Komputery, rzutniki, tablice interaktywne pojawiają się w niemal każdej szkole. Platformy zdalnego nauczania, często używane jako urozmaicenie, w celu powtórzenia materiału do sprawdzianu, również nie budzą zdziwienia.

Dzisiejsze młode pokolenie bardzo często jest charakteryzowane ze względu na swój stosunek do mediów. O generacji „kopiuj–wklej” pisze amerykański badacz mediów Marc Prensky, stawiając ją w opozycji do cyfrowych imigrantów (Jurczak, 2018, s.122).

„Tak wiele reform, a tak mało zmian” — z taką opinią można spotkać się bardzo często. Czy jest ona choć w części prawdziwa? Poruszając ten temat, nie należy oczekiwać jednoznacznych odpowiedzi. Istnieje jednak możliwość dostrzeżenia pozytywnych rezultatów związanych z udaną implementacją pomysłów bądź refleksji nad porażkami (Jurczak, 2017, s. 45). Brak dokładnego planu oraz ścieżek alternatywnych często prowadzi do klęski. Szybka, niezaplanowana reforma szkolnictwa znajduje odzwierciedlenie w rzeczywistości. Często plan zakłada coś innego, lepszego. Nauczyciele łatwiej adaptują się do nowych warunków. Najwięcej tracą dzieci i młodzież. Wiele rzeczy można cofnąć, ale niektóre zmieniają system na wiele lat.

Należy zadać sobie jednak pytanie, czy aby na pewno unowocześnianie systemu nauczania-uczenia się sprzyja optymalizacji tego procesu? Czy rezygnacja ze standardowego nauczania, w którym są: klasa, ławki, krzesła, nauczyciel oraz uczniowie, na rzecz domu, własnego biurka, fotela oraz laptopa przynosi adekwatne rezultaty?

E-learning oraz jego transformacje

Jest to jedna z form uczenia na odległość, które po raz pierwszy zastosowane została prawie 100 lat temu. Na samym początku wyglądała ona oczywiście inaczej i miało realizować inne cele. Metoda ta polegała na przesyłaniu pocztą materiałów szkoleniowych, ćwiczeń oraz zadań do rozwiązania przez studentów między instytucjami a uczącymi się. Później wydawane były kasety audio i wideo, które stanowiły pokaz danego materiału.

W latach dwudziestych XX w. pojawiło się pierwsze „radio edukacyjne”, a 1945 r. stał się początkiem działalności „telewizji edukacyjnej” pod pieczęcią Uniwersytetu Stanu Iowa.

Wszystkie wymienione działania stanowiły jedynie załączek tego, co jest dostępne obecnie. Szybki rozwój nauczania na odległość nastąpił dopiero w latach dziewięćdziesiątych XX w. Jest to związane z odkryciem oraz coraz większym rozpowszechnianiem się internetu (Rzewuski, 2002). Warto jednak pamiętać, że

dla niektórych sprzęt komputerowy oraz szerokopasmowy internet nadal są nieosiągalne z powodu miejsca zamieszkania czy braku odpowiedniego zaplecza materialnego.

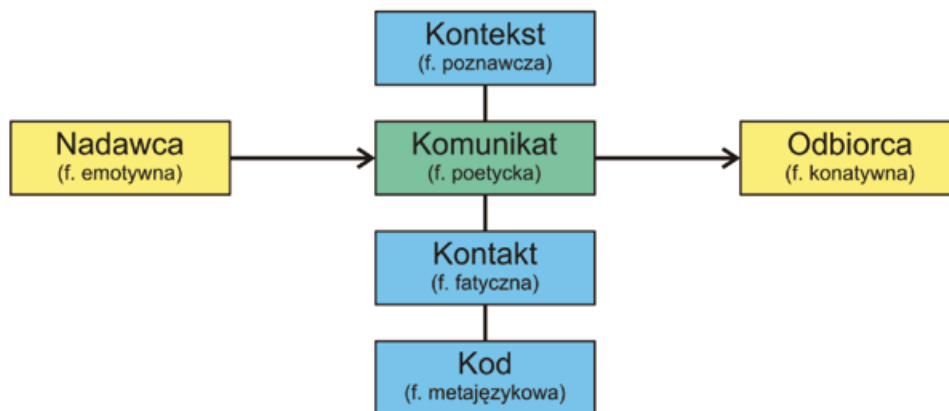
Ostatnie lata pokazują coraz większą popularność e-learningowej formy nauczania (Wodecki, 2006, s. 12–13). Sektor ten obecnie rozwija się bardzo dynamicznie, co ściśle wiąże się z coraz szerszym zainteresowaniem ludzi różnymi formami zdobywania wiedzy (Półjanowicz, 2014, s. 89). Coraz więcej osób nie ma czasu na nauczanie w grupie, terminy kursów nie zawsze wszystkim odpowiadają. Część stacjonarnych kursów policealnych odbywa się daleko od miejsca zamieszkania, a cotygodniowe wyjazdy są niemożliwe np. dla matek z małymi dziećmi. Życie we współczesnym społeczeństwie wymaga od nas ciągłego dokształcania się i zdobywania nowych umiejętności oraz kompetencji. Wraz z potrzebami społeczeństwa rodzą się również kreatywne pomysły na ich zaspokojenie. Obecnie jesteśmy w stanie znaleźć w internecie wiele kursów specjalistycznych, m.in.: kursy językowe, treningu personalnego, kursy pedagogiczne. Większość osób na samym początku traktuje je nieufnie, gdy jednak nie ma innego wyjścia, dostosowują się do takiej formy nauczania. Czy jest ona tak samo „dobra” jak ta stacjonarna? Wiele zależy od naszych oczekiwań. Oferty konkurują ze sobą, proponując nieograniczony dostęp do platformy, dodatkowe kursy, bezpłatne godziny konsultacji.

Dostęp do komputera i internetu, nabycie wysokich umiejętności pracy z nimi spowodowały, że obecnie jesteśmy nazywani społeczeństwem informacyjnym. Jesteśmy w stanie uczyć się prawie wszędzie, a osoba nauczyciela traktowana jest jak zbędny balast.

Na podstawie licznych badań można stwierdzić, że metoda zdalna stała się popularna ze względu na swoje liczne atuty, które są dla ludzi coraz istotniejsze. Możemy do nich zaliczyć m.in.:

- elastyczność nauczania, czyli naukę w dowolnym miejscu i czasie;
- dowolną liczebność grupy;
- indywidualizację nauczania;
- wychodzenie naprzeciw potrzebom ucznia;
- stale pojawiające się nowe szkolenia;
- oszczędność czasu;
- oszczędność pieniędzy;
- stały monitoring wyników nauczania;
- ciągła optymalizacja programów nauczania;
- nowoczesność sposobu nauczania;
- możliwość zdefiniowania potrzeb edukacyjnych odbiorcy (Kiliszewski, 2003).

Wraz z rozwojem społeczeństwa informacyjnego otrzymaliśmy bardzo wiele udogodnień. Indywidualizacja oraz personalizacja procesu kształcenia koja-

Model komunikacji R. Jakobsona. Opracowanie własne na podstawie: Moździoń, 2016, s. 151–152

rzy się czytelnikom z pozyskaniem przez uczniów większych możliwości wzbogacenia swojej wiedzy. Dostęp do zasobów online — to szansa na ciągłe doszkąlanie się. Ekonomia czasu nauki — uczeń może się uczyć więcej, nie tylko w bibliotece, jak to miało miejsce kilkanaście lat temu. Obniżenie kosztów nauki — same plusy, a poza tym brak konieczności prowadzenia notatek, standaryzacja wiedzy. Można jednak podejrzewać, że system ten nigdy nie wyprze nauczania tradycyjnego (Półjanowicz, 2014, s. 89). Czy rzeczywiście jest on taki idealny?

Bezpośredniego kontaktu nauczyciela i ucznia nie da się zastąpić kontaktem wirtualnym. Możliwość rozmowy „na żywo”, która nie zawsze skupia się tylko na nauce podręcznikowej, ale na nauce życia i przekazywaniu doświadczenia, jest jedyna w swoim rodzaju. Szczególnie można to zaobserwować w otrzymywaniu informacji zwrotnej na temat poprawności wykonanego zadania. Czy jesteśmy zawsze w 100% pewni tego, co chciał nam przekazać nauczyciel? Jak funkcjonuje tutaj model komunikacji Jakobsona, zakładający, że między nadawcą komunikatu a odbiorcą działa wiele bodźców, których nie jesteśmy w stanie zawsze kontrolować? To przez ich pryzmat postrzegamy docierające do nas informacje i interpretujemy je.

Literatura nie podaje wad nauczania zdalnego, zwraca jedynie uwagę na trudności z dostępem do sprzętu albo preferowanie przez uczniów kontaktu osobistego z nauczycielem w porównaniu z kontaktem wirtualnym. Warto zadać sobie jednak pytanie, które jest często pomijane w literaturze, dla kogo ta forma nauczania jest dobra. Czy zdalne nauczanie jest w stanie wykształcić u ucznia kompetencje społeczne. Czy dziennik elektroniczny niesie ze sobą tylko udogodnienia?

Jest to przykład, który w bardzo dobry sposób ukazuje nasze myślenie tunelowe. Dziennik elektroniczny wiąże się z możliwością ciągłego kontrolowania dziecka przez rodziców — każda nieobecność, negatywna ocena od razu jest przez nich zauważona ze względu na powiadomienia, które dostają. Czy nie niszczy to u uczniów zdolności przyznania się do błędu? Dziennik odciąża ich, wyręcza w konieczności smutnego poinformowania rodziców o ocenie niedostatecznej ze sprawdzianu.

Przygotowanie do nauczania zdalnego

Doświadczenia wielu, zarówno dużych, jak i małych firm pokazują, że przed wdrożeniem danego procesu należy zrobić próbę generalną, której zadaniem będzie odnalezienie ewentualnych problemów, które mogą pojawić się w rzeczywistości. Połączenie znanych rozwiązań z nowoczesnymi pomysłami często przyczynia się do powstania doskonałych efektów końcowych. Wybór „dualnego” sposobu kształcenia może stanowić zachętę do nauki dla niektórych uczniów. Coraz częściej w mediach słyszymy o próbach informatyzacji dzieci już od przedszkola. Widok maluchów, które sprawnie obsługują telefon komórkowy albo laptop, nie robi na nas wrażenia. Wielość programów interaktywnych, gier edukacyjnych dla dzieci, tablic interaktywnych fascynuje je, a zarazem zachęca do pracy. Warto zwrócić jednak uwagę, że na początku ciekawi je np. sama tablica interaktywna, a nie zadanie, które powinny wykonać za jej pomocą. Wielu nauczycieli, który od wielu lat uczą w szkołach, wyraża liczne obawy przed wprowadzeniem nowoczesnego nauczania, ale często jest to związane z trudnościami, jakie sami mają z nowinkami technologicznymi. Często przywiązują oni dużo większą wagę do bezpośrednich kontaktów międzyludzkich oraz nawiązania spontanicznej interakcji (Białobłocki, Moroz, 2006, s. 158).

Być może dualność metod nauczania może przynosić wiele korzyści, zwłaszcza w przypadku edukacji szkolnej młodzieży, która potrzebuje odpowiedniej stymulacji oraz zaciekawienia ich danym tematem przez nauczyciela.

Nauczanie zdalne jako jedyna forma uczenia się

Wraz z wdrożeniem nowego programu do księgowania, nowej platformy do pobierania plików, zmianą systemu używanego przez pracowników należy wyposażać potencjalnych użytkowników w umiejętności niezbędne do korzystania z nich. Czy tak samo jest z nauczaniem zdalnym? Czy uczniowie powinni być uczeni korzystania z platform edukacyjnych?

Tabela 1. Porównanie umiejętności niezbędnych w nauce metodami tradycyjnymi oraz w e-learningu

Nauczanie tradycyjne	E-learning	Różnice
Organizacja czasu	Organizacja czasu	W e-learningu organizacja własnego czasu jest bardzo ważna, ponieważ umożliwia kontrolę nad przebiegiem nauki. Dotyczy to również innych form kształcenia otwartego
Odpowiedzialność	Odpowiedzialność	E-learning wymaga większej odpowiedzialności za własną naukę niż metody tradycyjne. Dotyczy to również innych form kształcenia otwartego
Planowanie	Planowanie	Do zalet e-learningu należy większa swoboda wyboru czasu i sposobu uczenia się, co zwiększa znaczenie planowania, tradycyjne kursy są często przygotowywane przez nauczycieli, którzy opracowują rozkład zajęć i wskazówki do nauki. Dotyczy to również innych form kształcenia otwartego
Umiejętność wyszukiwania — biblioteka	Umiejętność wyszukiwania — sieć www	Różnica skali — zasoby www są ogromne, nie można ich porównać nawet z największą biblioteką
Ocena jakości materiałów drukowanych i innych treści zapisanych na nośnikach fizycznych	Ocena jakości materiałów dostępnych w sieci www	Ocena jakości treści publikowanych w internecie praktycznie nie istnieje, Istnieją natomiast sposoby oceny książek i innych drukowanych materiałów służących do nauki. Serwis internetowy może uruchomić każdy, wydrukowanie podręcznika wymaga natomiast akceptacji wydawcy oraz innych specjalistów i recenzentów
Słuchanie wypowiedzi innych uczniów oraz nauczycieli na nośnikach fizycznych	Słuchanie występuje rzadko, np. gdy w programie wykorzystuje się materiały dźwiękowe lub wideokonferencje	Umiejętność słuchania ma kluczowe znaczenie w większości form nauczania tradycyjnego, ale w e-learningu odgrywa rolę drugorzędną albo w ogóle nie jest potrzebna

Czytanie — przede wszystkim materiałów drukowanych	W e-learningu czytanie jest umiejętnością bardzo istotną. Większość informacji jest prezentowana w postaci tekstu wyświetlanego na ekranie	Ponieważ większość materiałów ma formę tekstową, umiejętność czytania jest również ważna w e-learningu i w nauczaniu tradycyjnym. Umiejętność czytania jest także istotna podczas przeglądania serwisów internetowych w poszukiwaniu użytecznych treści
Pisanie — najczęściej jest to notowanie lub wykonywanie ćwiczeń (np. pisanie wypracowań)	Pisanie na klawiaturze — przede wszystkim komunikowanie się, notowanie i wykonywanie ćwiczeń	W e-learningu bardzo istotna jest umiejętność pisania na klawiaturze i komunikowanie się (np. przez e-mail), robienie notatek i wykonywanie ćwiczeń. Pisanie jest podstawowym sposobem komunikowania się przez internet
Samoocena	Samoocena	Jest to podstawowa umiejętność we wszystkich formach e-learningu. W nauczaniu tradycyjnym jest wiele możliwości porównania własnych postępów z postęпами innych uczniów (np. przez obserwowanie ich w sali lekcyjnej lub omawianie wyników przy tablicy itp.). W e-learningu często nic nie wiemy o postęпах innych uczniów. Konieczne jest znalezienie nowych sposobów oceny własnych wyników
Współpraca w bezpośrednim kontakcie	Współpraca za pośrednictwem oprogramowania komunikacyjnego (np. poczty elektronicznej)	Najważniejszą różnicą jest czas. Grupa osób kontaktujących się bezpośrednio często organizuje regularne spotkania, co przyspiesza realizację zadań. W przypadku kontaktów przez internet poszczególne członkowie grupy mają własne harmonogramy i mogą zamieszkiwać w różnych strefach czasowych. Współpraca rozciąga się na długie okresy. Czasem trudno jest utrzymać długotrwałą motywację
Rozwiązanie problemów — samodzielne lub w małych grupach	Rozwiązanie problemów — samodzielne lub w grupie kontaktującej się na odległość	Istotna różnica we współpracy polega na tym, że w e-learningu członkowie grup są od siebie oddaleni i trudniej im wzajemnie ocenić poglądy

Opracowanie własne na podstawie: Clark, 2007, s. 13–14.

Pytanie to jest bardzo kontrowersyjne i dotyczy wielu dziedzin nauki. Sposób tworzenia platform opiera się na założeniu o ich intuicyjnym obsłudze przez użytkownika. Z jednej strony, nie powinien on potrzebować instruktażu, z drugiej zaś — weźmy pod uwagę, że z niektórych programów korzystają dzieci w przedszkolu, dla których widok komputera lub tabletu nie jest codziennością (głównie z powodu warunków materialnych rodziny). I przeciwnie — mamy też małe dzieci, które nie potrafią jeszcze dobrze się komunikować z otoczeniem, ale wiedzą, jak włączyć komputer, znaleźć stronę internetową z bajkami, a następnie wyłączyć sprzęt. Nie zdejmuje to jednak z osób dorosłych obowiązku pokazania dzieciom, jak dobrze korzystać z nowych mediów.

Należy zastanowić się, czy zarówno dzieci, młodzież, jak i osoby dorosłe, zwłaszcza starsze, mają odpowiednie kompetencje do korzystania z edukacji zdalnej. W tabeli 1 zostały umieszczone niezbędne umiejętności, w które powinna być osoba ucząca się metodami tradycyjnymi w porównaniu z osobą korzystającą z e-learningu.

E-learning wymusza zmianę podejścia (Hyla, 2005, s. 30). Wymaga od osób szkolonych wewnętrznej motywacji, samodyscypliny i systematyczności. Narzuca obowiązek samodzielnego planowania procesu szkoleniowego. Propaguje inicjatywę, zaangażowanie i energiczne działania. W zamian za to oferuje dowolność w budowaniu własnych kompetencji i umiejętności oraz możliwość poszerzania wiedzy (Smal, 2009, s. 112).

Badania własne

W styczniu 2020 r. zostały przeprowadzone badania ankietowe wśród uczniów klas I–III, IV–VI, VII–VIII oraz klas licealnych dotyczące możliwości całkowitego zdalnego nauczania zamiast możliwości uczęszczania do szkoły. Na samym początku wyjaśniono uczniom, co można rozumieć pod pojęciem nauczania zdalnego. Ankieta przybrała formę papierowego kwestionariusza, który wypełniali uczniowie. Na potrzeby badań ankietowych przyjęto, że nauczanie zdalne polega na wydzieleniu przez nauczyciela partii materiału z każdego przedmiotu oraz przesłaniu zadań do odrobienia na początku miesiąca. W ciągu miesiąca nauczyciel będzie prowadził raz w tygodniu konsultacje (tylko w formie zdalnej), podczas których uczeń będzie mógł się z nim skontaktować, jeżeli nie będzie rozumiał materiału. Sposób zaliczenia danej partii materiału będzie miał miejsce w szkole. Nauczyciel zorganizuje uczniom sprawdzian, a ocena z niego będzie odpowiedzią na to, czy dana partia materiału została zaliczona, czy nie.

Poniżej wyniki uzyskane przez poszczególne grupy uczniów.

Tabela 2 prezentuje wyniki badania uczniów klas I–III w odniesieniu do zdalnego nauczania. Warto zwrócić uwagę, że 72,5% uczniów deklaruje, że nie

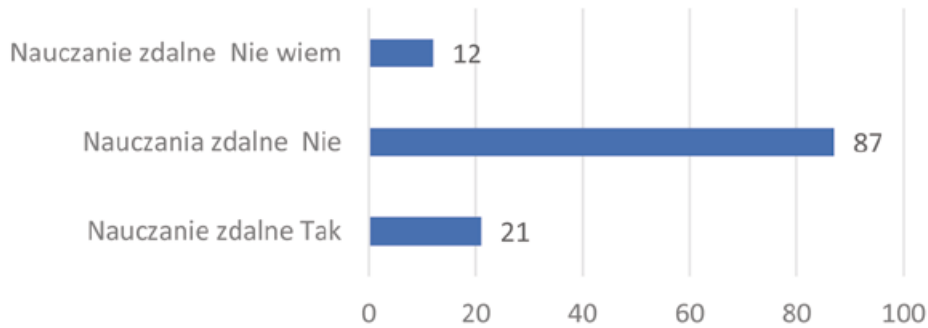

chce, aby nauka była prowadzona wirtualnie; 17,5% uczniów uważa, że to dobry pomysł, podczas gdy 10% nie ma zdania na ten temat.

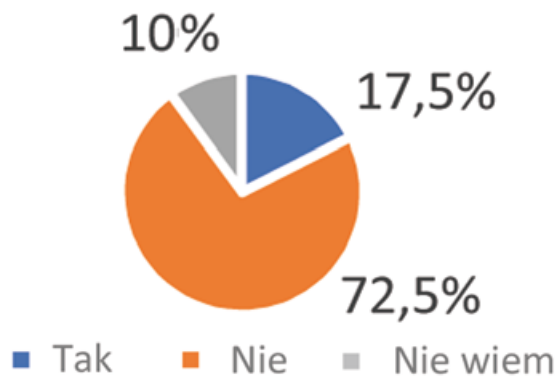
Tabela 2. Liczebność uczniów uczęszczających do klas I–III szkoły podstawowej oraz ich preferencje dotyczące nauczania zdalnego

Szkoła podstawowa (klasy I–III)			
Liczba uczniów	Nauczanie zdalne		
	Tak	Nie	Nie wiem
120	21	87	12
100%	17,5%	72,5%	10,0%

Opracowanie własne.

Wykres 1. Liczba uczniów deklarujących chęć do wzięcia udziału w nauczaniu zdalnym — klasy I–III. Opracowanie własne

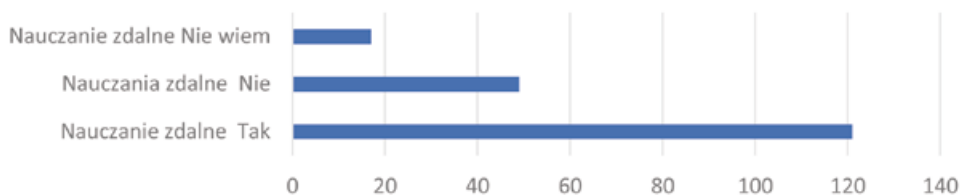
Wykres 2. Udział procentowy uczniów deklarujących chęć do wzięcia udziału w nauczaniu zdalnym — klasy I–III. Opracowanie własne

Tabela 3 pokazuje wyniki uzyskane przez uczniów klas IV–VI. Warto zauważyć, że w porównaniu do wyników w klasach młodszych tutaj większy procent uczniów deklaruje chęć wzięcia udziału w nauczaniu zdalnym (ponad trzykrotny wzrost). Prawie trzykrotnie mniej uczniów ma zdanie przeciwne. Podobnie jak w klasach I–III, blisko 10% nie ma zdania na ten temat.

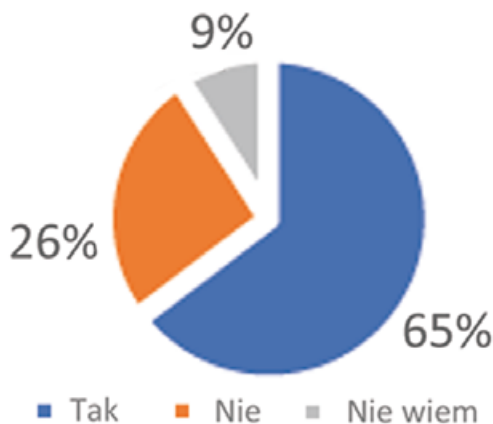
Tabela 3. Liczebność uczniów uczęszczających do klas IV–VI szkoły podstawowej oraz ich preferencje dotyczące nauczania zdalnego

Szkoła podstawowa (klasy IV–VI)			
Liczba uczniów	Nauczanie zdalne		
	Tak	Nie	Nie wiem
187	121	49	17
100%	65%	26%	9%

Opracowanie własne.

Wykres 3. Liczba uczniów deklarujących chęć do wzięcia udziału w nauczaniu zdalnym — klasy IV–VI. Opracowanie własne

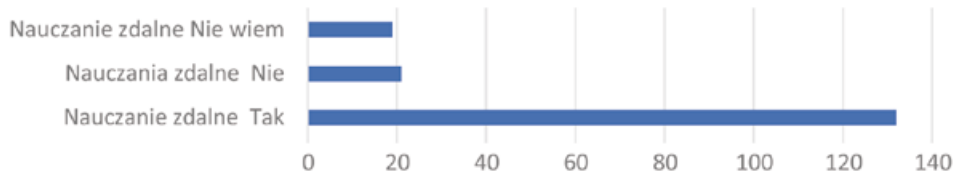
Wykres 4. Udział procentowy uczniów deklarujących chęć do wzięcia udziału w nauczaniu zdalnym — klasy IV–VI. Opracowanie własne

Prawie 80% uczniów klas VII–VIII jest natomiast gotowych na przejście na nauczanie zdalne, jedynie 13% jest temu przeciwnych i — podobnie jak w poprzednich kategoriach wiekowych — około 10% nie ma zdania na ten temat.

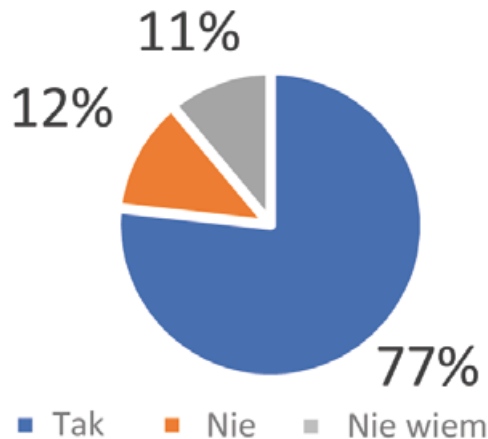
Tabela 4. Liczebność uczniów uczęszczających do klas VII–VIII szkoły podstawowej oraz ich preferencje dotyczące nauczania zdalnego

Szkoła podstawowa (klasy VII–VIII)			
Liczba uczniów	Nauczanie zdalne		
	Tak	Nie	Nie wiem
172	132	21	19
100%	77%	12%	11%

Źródło. Opracowanie własne

Wykres 5. Liczba uczniów deklarujących chęć do wzięcia udziału w nauczaniu zdalnym — klasy VII–VIII. Opracowanie własne

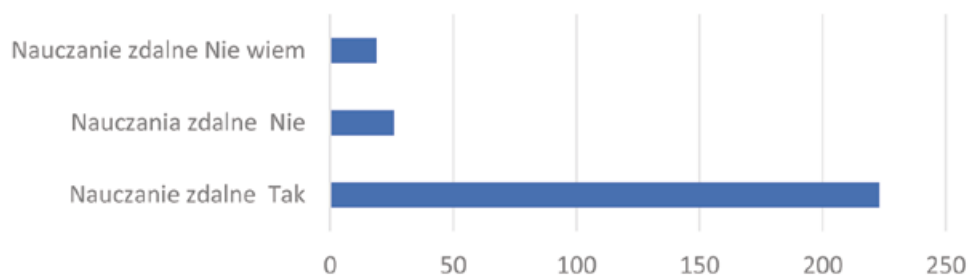
Wykres 6. Udział procentowy uczniów deklarujących chęć do wzięcia udziału w nauczaniu zdalnym — klasy VII–VIII. Opracowanie własne

Wyniki uczniów szkół licealnych kształtują się w następujący sposób: największy odsetek uczniów jest za wprowadzeniem nauczania zdalnego zamiast nauczania tradycyjnego. Najmniejsza grupa w porównaniu z poprzednimi przedziałami wiekowymi deklaruje niechęć do nauczania na odległość i również najmniejsza grupa nie ma zdania na ten temat.

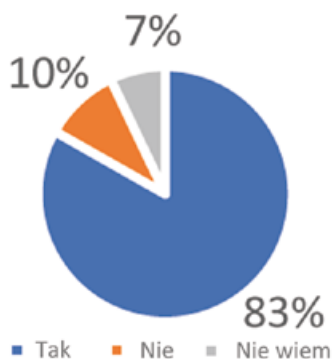
Tabela 5. Liczebność uczniów uczęszczających do klas I–III liceum ogólnokształcącego oraz ich preferencje dotyczące nauczania zdalnego

Liceum ogólnokształcącego (klasy I–III)			
Liczba uczniów	Nauczanie zdalne		
	Tak	Nie	Nie wiem
268	223	26	19
100%	83%	10%	7%

Opracowanie własne.

Wykres 7. Liczba uczniów deklarujących chęć do wzięcia udziału w nauczaniu zdalnym — klasy I–III liceum ogólnokształcącego. Opracowanie własne

Wykres 8. Udział procentowy uczniów deklarujących chęć wzięcia udziału w nauczaniu zdalnym — klasy I–III liceum ogólnokształcącego. Opracowanie własne

Uwzględniając wszystkie grupy wiekowe, należy wziąć pod uwagę pewną tendencję, którą pokazują otrzymane rezultaty. Wraz z coraz wyższym etapem kształcenia możemy zaobserwować wzrost odsetka uczniów, którzy uważają, że wprowadzenie nauczania zdalnego jest dobrym pomysłem. Na podstawie badań trudno jednoznacznie stwierdzić, jaki jest tego główny powód. Konieczne do tego są szczegółowe opracowania oraz doprecyzowanie problemu badawczego. Pierwsza rzecz, która narzuca się w wypowiedziach prezentowanych przez uczniów, dotyczy „marnowania czasu w szkole”, „nieefektywnych lekcji, z których mało się wynosi” oraz „braku umiejętności pracy w grupie”. Myślę, że są to kwestie, które warto poruszyć w kolejnym badaniu w celu odnalezienia podłoża takich wyników.

Prognozy a rzeczywistość

Przedstawione badania zostały poddane analizie, a ich wyniki — paradoksalnie — zweryfikowała rzeczywistość.

W Polsce 11 marca 2020 r. zostały wprowadzone ograniczenia dotyczące możliwości uczestniczenia uczniów szkół podstawowych oraz średnich w lekcjach prowadzonych na terenie szkoły. Od tego czasu trwały przygotowania do wprowadzenia nauczania zdalnego. Dotyczyły one zarówno klas początkowych I–III, klas IV–VIII, jak i szkół średnich.

Stała się więc możliwa weryfikacja wyobrażeń uczniów dotyczących zdalnego nauczania się po jego wprowadzeniu.

Poniżej zostaną przedstawione wyniki uzyskane przez poszczególne roczniki po ogólnym wprowadzeniu czyli od 25 marca 2020 r. Badaniom zostali poddani ci sami uczniowie, którzy brali udział w styczniowej ankiecie. Liczba respondentów nie jest ta sama ze względu na trudności w dotarciu do wszystkich uczniów w sposób zdalny. Istotne jest uwzględnienie zmienności procentowej osiągniętych wyników oraz ich zależności od grup wiekowych.

Wyniki prezentowane w poniższych tabelach ukazują zmianę postawy uczniów klas początkowych. Okazuje się, że po czterech tygodniach prowadzenia przez nauczycieli obowiązkowego nauczania zdalnego część uczniów, którzy na początku odpowiadali, że iż jest to dobry pomysł, zmieniło zdanie. Z późniejszej rozmowy z uczniami można było się dowiedzieć, że: najbardziej przeszkadza im to, że nie mogą poprosić, by nauczycielka podeszła i sprawdziła im zadanie; często nie rozumieją zadania, które mają do wykonania; brakuje im również towarzystwa rówieśników.

Tabela 6. Wyniki uzyskane przez uczniów w ankiecie przeprowadzonej w klasach I–III w styczniu (I) i kwietniu (IV) 2020 r.

Szkoła podstawowa (klasy I–III)							
Liczba uczniów		Nauczanie zdalne					
		Tak		Nie		Nie wiem	
I	IV	I	IV	I	IV	I	IV
120	98	21	4	87	90	12	4
100%		17,5%	4%	72,5%	92%	10,0%	4%

Opracowanie własne.

Wyniki uzyskane przez uczniów klas IV–VI wykazują podobną tendencję do rezultatów zaprezentowanych powyżej. Część uczniów, którzy na początku opowiadali się za nauczaniem zdalnym, zmieniła zdanie i teraz jest mu przeciwna. W wypowiedziach najczęściej można było spotkać nawiązania do braku kontaktu z rówieśnikami, uciążliwością wykonywania zadań w domu i przysyłania ich do nauczycieli, problemami z siecią oraz trudnościami w zrozumieniu (dotyczy to zwłaszcza przedmiotów ścisłych) materiału.

Tabela 7. Wyniki uzyskane przez uczniów w ankiecie przeprowadzonej w klasach IV–VI w styczniu (I) i kwietniu (IV) 2020 r.

Szkoła podstawowa (klasy IV–VI)							
Liczba uczniów		Nauczanie zdalne					
		Tak		Nie		Nie wiem	
I	IV	I	IV	I	IV	I	IV
187	153	121	103	49	40	17	10
100%		65	67,5%	26%	26%	9%	6,5%

Opracowanie własne.

Klasy VII i VIII wykazują odmienną tendencję niż dwie wcześniej wymienione grupy wiekowe. Na podstawie poniższej tabeli możemy zauważyć, że pierwotnie mniej uczniów było przekonanych do nauczania zdalnego. Po miesiącu przymusowego przyjęcia takiej formy kształcenia okazuje się, że część z nich stwierdziło, że jest to wygodny sposób zdobywania wiedzy. W swoich wypowiedziach wspominali oni o braku marnowania czasu, możliwości skupienia się na konkretnym materiale merytorycznym (bez zbędnych formalności, które zawsze występowały na lekcjach), konkretnych komunikatach nauczycieli dotyczących oczekiwań wobec uczniów.

Tabela 8. Wyniki uzyskane przez uczniów w ankiecie przeprowadzonej w klasach VII–VIII w styczniu (I) i kwietniu (IV) 2020 r.

Szkoła podstawowa klasy VII–VIII							
Liczba uczniów		Nauczanie zdalne					
		Tak		Nie		Nie wiem	
I	IV	I	IV	I	IV	I	IV
172	124	132	112	21	10	19	2
100%		77%	90,5%	12%	8%	11%	1,5%

Opracowanie własne.

Dużym zaskoczeniem były wyniki uzyskane przez najstarszą grupę uczniów. Okazuje się, że początkowo ponad 80% uważało, że zdalne nauczanie jest dobrym pomysłem; 10% nie było do tego przekonanych. Po ponownym przeprowadzeniu ankiety okazało się, że aż 99% uczniów twierdzi, że nauczanie zdalne jest lepsze od stacjonarnego.

Swoje zdanie motywowali tym, że chodzenie do szkoły zajmuje im bardzo dużo czasu, zwłaszcza uczestniczenie w lekcjach przedmiotów, które nie występują na maturze; podczas nauczania zdalnego mogli oni skupić się na materiale objętym egzaminem maturalnym (odpowiedzi udzielane przez tegorocznych maturzystów. Pozostali uczniowie zwracali uwagę na bardziej dogodny plan zajęć, możliwość przerobienia większej partii materiału oraz brak narzuconego z góry sposobu rozwiązywania zadań przez nauczycieli. W jednej z wypowiedzi podkreślono, że „w nauczaniu zdalnym nie liczy się to, jak zadanie ma być rozwiązane, jakim sposobem, ale to czy mój tok myślenia jest logiczny”.

Tabela 9. Wyniki uzyskane przez uczniów w ankiecie przeprowadzonej w klasach I–III liceum ogólnokształcącego w styczniu (I) i kwietniu (IV) 2020 r.

Liceum ogólnokształcące (klasy I–III)							
Liczba uczniów		Nauczanie zdalne					
		Tak		Nie		Nie wiem	
I	IV	I	IV	I	IV	I	IV
268	202	223	197	26	3	19	2
100%		83%	97,5%	10%	1,5%	7%	1,0%

Opracowanie własne.

Podsumowując rozważania dotyczące wyników badań, uważam, że należy przyjrzeć się niepokojącym wynikom, które prezentują zwłaszcza uczniowie

klas VII i VIII oraz uczniowie szkół średnich. Uważają oni, że spędzanie przez nich czasu w szkole nie jest tak efektywne jak nauka w domu. Świadczy to o fakcie, że instytucja szkoły nie zaspokaja potrzeb uczniów. W odniesieniu do klas młodszych pocieszające jest to, że dzieciom brakuje kontaktu z rówieśnikami, a to oznacza, że ważny jest dla nich rozwój społeczny. Zastanawiające staje się w takim razie traktowanie tej sfery przez uczniów klas starszych.

Podsumowanie

Wprowadzenie nauczania zdalnego zamiast nauczania tradycyjnego jest pomysłem, który należy poddać dogłębnej analizie. Co potencjalny uczeń może zyskać, a co może stracić, nie mając stałego kontaktu z gronem pedagogicznym oraz rówieśnikami? Dualizm procesu kształcenia wydaje się najrozsądniejszym wyjściem. Nie możemy wyłączyć mediów z edukacji, ponieważ byłaby ona oceniana jako przestarzała, nieżyciowa. Stosowanie ich w nadmiarze może natomiast skutkować zerwaniem ciągłości mentalnej pomiędzy pokoleniami.

Edukacja jest sektorem, który wymaga ciągłego rozwoju dla dobra społeczeństwa. Transformacja powinna dokonywać się w sposób ewolucyjny, nie rewolucyjny. Wobec braku ściśle określonych podstaw do całościowej zmiany trybu nauczania konieczne jest przemyślenie zmian i dostosowanie do nich optymalnych metod. Wyrwanie uczniów ze szkół 11 marca, tworzenie *in vivo* systemu nauczania zdalnego, brak jasnych reguł postępowania to przyczyny wielu uchybień w edukacji.

Opierając się na wielu opracowaniach, trzeba stwierdzić, że modyfikację należy wprowadzać etapami, z których każdy potrzebuje odpowiedniego wsparcia, czasu, wysiłku oraz zasobów. W kontekście transformacji w edukacji można zauważyć, że notorycznie podejmuje się próby przejścia do dalszych etapów wdrażania zmian bez holistycznej wizji całego procesu, który uruchamia się małymi krokami (Crawford, 2012, s. 100).

Bibliografia

- Białobłocki, T., Moroz, J. (2006). *Nowoczesne techniki informacji i komunikacji — ich rozwój i zastosowanie*. W: M. Witkowska, K. Cholawo-Sosnowska (red.), *Spółczesność informacyjna. Istota, rozwój, wyzwania*. Warszawa: Wyd. Akademickie i Profesjonalne, s. 123–170.
- Clark A., (2007). *E-learning. Nauka na odległość*. Przeł. M. Klebanowski. Warszawa: Wyd. Komunikacji i Łączności.
- Crawford, F. (2012). *Uczestnictwo w transformacji systemu edukacji*. W: G. Mazurkiewicz (red.), *Jakość edukacji. Różnorodne perspektywy*. Kraków: Wyd. UJ. s. 99–110.
- Hyla, M. (2005). *Przewodnik po e-learningu*. Kraków: Oficyna Ekonomiczna.

- Jurczak, A. (2018). *Nauczyciel i uczeń w konfrontacji z rzeczywistością mediów oraz cyfryzacji*. „Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna” 2 (12), s. 121–130.
- Jurczak, A. (2017). *Szkoła jako organizacja ucząca się w dobie reform oświatowych*. „Biblioteka Współczesnej Myśli Pedagogicznej”, VI, s. 43–56.
- Kiliszewski, M. (2003). *E-learning jako nowoczesny system zarządzania nauczaniem*. W: M. Fertsch, S. Trzcieliński (red.), *Praktyka zarządzania nowoczesnym przedsiębiorstwem*. Poznań: Instytut Inżynierii Zarządzania. Politechnika Poznańska, s. 85–101.
- Korczak, K., Woźniak, D. (2008). *Zastosowanie nowoczesnego e-learningu i multimediów w edukacji*. „Zeszyty Naukowe Wydziału Nauk Ekonomicznych Politechniki Koszalińskiej”, 12, s. 75–90.
- Możdżonek, M. (2016). *Zarys modelu (rzeczywistej) komunikacji międzyludzkiej w odniesieniu do (rzeczywistych) języków ludzkich i (rzeczywistej) kultury ludzkiej*. „Lingwistyka Stosowana”, 17, nr 2, s. 139–160.
- Półjanowicz, W. (2014). *Efektywność zdalnej edukacji w aspekcie nauczania przedmiotów medycznych*. W: M. Dąbrowski, M. Zając (red.), *E-edukacja w praktyce — wyzwania i bariery*. Warszawa: Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych, s. 89–104.
- Rzewuski, M. (2002). *Nauka na odległość*, „PC Kurier”, nr 20.
- Smal, T. (2009). *Nauczanie na odległość (e-learning)*. „Zeszyty Naukowe WSOWL”, 3 (153), s. 105–114.
- Wodecki, A. (2006). *Po co e-learning na uczelni?* W: M. Dąbrowski, M. Zając (red.), *E-learning w kształceniu akademickim. Materiały II Ogólnopolskiej Konferencji „Rozwój e-edukacji w ekonomicznym szkolnictwie wyższym”*. Warszawa: Fundacja Promocji i Akredytacji Kierunków Ekonomicznych, s. 12–13.